

ORTA AMERİKA'NIN EKONOMİK ENTEGRASYONU VE TİCARETİ (*)

E. PALOMA ESCOBAR

Çeviren :
Doç. Dr. Akar ÖÇAL

Orta Amerika'nın, yıllık artış oranı yaklaşık % 3,2 olan, 13 milyon civarında nüfusu vardır. Ticareti, eskiden beri, kahve, muz, pamuk ve kereste gibi ham maddelere dayanmakta, son senelerde bunlara şeker, kabuklular, yumuşakçalar ve et de katılmış bulunmaktadır.

Orta Amerika'nın entegrasyon hareketi, 1821 de, Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras ve Nicaragua'nın İspanya'dan ayrılımları ile başlamış ve daha sonra da, 1842 de, Birleşik Orta Amerika Eyaletleri ismi altında bir federal cumhuriyet kurulmuştur. Birliğin 1839'da dağılmasından sonra, Federasyonu canlandırmak için çok gayret sarf edilmiş, bu gayretler bir sonuca ulaşmamasına rağmen, birleşme idealini sürdürmeği başarmıştır. Bu bakımdan, 1951 de Orta Amerika'nın politik, ekonomik ve kültürel entegrasyonunu sağlamak için olumlu bir çalışma devresine girdiğimizde, istinad edilebilecek herhangi bir entegrasyon olayı mevcut değildi.

Söz konusu üç sahanın herbirinde de kesif bir çalışma göze çarpmasına rağmen, bu yazıda, ekonomik entegrasyonu ve özellikle bu olayın ticaret üzerindeki tesirlerini ele almakla yetineceğim.

Kuruluş :

Orta Amerika'nın ekonomik entegrasyonuna ilişkin temel organ ve müesseseleri kapsayan bazı bilgiler ile açıklamalarıma başlamanın daha uygun olacağı kanısındayım.

(*) «L'intégration économique et le commerce de l'Amérique centrale»,
Forum du Commerce International, C. III, No : 4, Aralık 1967, s. 8-11.

Ekonomik entegrasyon programında söz konusu olan organlar **Ekonomik Konsey** ve **İcra Konseyi**'dir. Ekonomik Konsey beş ülkenin Ekonomi Bakanlarından müteşekkil olup, entegrasyon politikasının tesbitinden sorumludur. İkinci konsey, Orta Amerika müşterek pazarının en önemli unsuru hakkındaki genel Andlaşmanın uygulanması ve Ekonomik Konsey tarafından tesbit edilen politikanın gerçekleştirilmesi ile görevlidir.

Bu iki konseyin icra organı ise, **Orta Amerika'nın ekonomik entegrasyonu hakkındaki genel Andlaşma daimi Sekreterliği**'dir. (SIECA). Daimi Sekreterliğin görevleri idari niteliktedir : Etütlerin hazırlanması, konvansiyonların akdi konusunda teklifler yapılması ve entegrasyonu ilgilendiren öteki sorunların tartışılması bu arada sayılabilir. Yakın zamandan beri, Orta Amerika ülkelerinin gelişme plânlarının koordinasyonu görevi de Sekreterliktedir. Sekreterlik de, Ekonomik Konsey ve İcra Konsey'i gibi, 13 Aralık 1960 da imzalanan genel Andlaşma uyarınca ihdas edilmiştir.

Orta Amerika Ekonomik entegrasyon Bankası da, bölgelerarası dengeyi sağlama bakımından, ortak ekonomik gelişmenin desteklenmesinde ve finansmanında bir malî vasıta olarak ayrıca faaliyet göstermektedir. Söz konusu banka, temel yatırımlar, sanayi ve tarım için kredi vermektedir. En yüksek organı olan Yönetim kurulu, üye ülkelerin Ekonomi Bakanları ile merkez bankaları Başkanlarından müteşekkildir. Bankayı tesis eden konvansiyon 13 Aralık 1960'da imza edilmiştir.

Endüstrinin modernleştirilmesi ve yeni sınaî tesislerin kurulması yolu ile Orta Amerika sanayiinin islâhı ve gelişmesine yardım etmekle yükümlü olan ve **Orta Amerika sınaî teknoloji ve araştırmalar Enstitüsü** ismi ile anılan başka bir teşekkül daha vardır. Enstitü, Birleşmiş Milletler'den yardım almaktadır. Yürütme kurulu Orta Amerika ülkeleri Ekonomi Bakanlarından meydana gelmiştir. Kuruluş tarihi 1956 dır.

Bundan ayrı olarak, 1961 den beri faaliyette bulunan ve bölgedeki ülkeler arasındaki ticareti teşvik eden, merkez bankaları ile sıkı bir işbirliği halinde çalışan ve bölgedeki ticari muamelelerde Orta Amerika devletleri paralarının kullanılmasını kolaylaştıran **Orta Amerika takas Odası** mevcuttur. Orta Amerika ülkeleri arasındaki ticaretin % 80 inden fazlası söz konusu takas odası aracılığıyla yapılır.

lığı ile gerçekleşmektedir. Meksika'da bu odaya dahil olduğu gibi, Kolombiya ve Venezuela da katılmak arzusunu izhar etmişlerdir.

Nihayet, 1967 ocağına kadar Kamu idaresi yüksek okulu (ESAPAC) ismi ile anılan Orta Amerika kamu idaresi Enstitüsü (ICAP)'nü de belirtmek isteriz. Bu Enstitü bölgedeki ülkelerin memurları için, özellikle entegrasyon sorunu konusunda, öğretim ve kısa devreli araştırma faaliyetlerinde bulunur. İdari organizasyon sorunlarının çözümlenmesinde Orta Amerika ülkeleri hükümetlerine yardımcı olur.

Özel sektör de, bölgenin ticari ve sınaî faaliyetlerini islâh etmek ve geliştirmek, entegrasyon sürecini yakından izlemek ve bölgesel nitelikteki resmi organlarla temas tesis etmek üzere, Orta Amerika Sanayi Odaları ve Birlikleri Federasyonu ismi altında bir teşekkül kurarak, teşkilâtlanmıştır.

Ticaret üzerindeki tesirler :

Son yıllarda Orta Amerika'nın ekonomik gelişme hızında büyük bir azalma olmuş, fakat 1960'dan itibaren yeniden bir artış görülmeye başlanmıştır. Bölge içi üretimin artış oranı, Entegrasyon Andlaşmasının yürürlük tarihi olan 1961 de, % 4 iken, 1962/1963 de % 6 ya, 1964 de % 8,7 ye yükselmiştir.

Bölge içi ticarete de bir düzelme olmuştur. Gerçekten, ticaret yalnızca gelişmekle kalmamış, ilerideki paragraflarda da açıklayacağımız gibi, aynı zamanda çok ilginç bazı değişiklikler de ortaya çıkmıştır.

Orta Amerika'da bölge içi ticaret :

Orta Amerika ülkelerinin kendi aralarındaki ticareti, 1953 de, öteki ülkelerle olan genel ticaretin ancak % 3,4 ünü teşkil ediyordu. Bu oran, 1960 da % 6,4 e, 1964 de % 13,8 e 1965 de de % 15,2 ye yükselmiştir.

Bölgedeki ülkeler arasındaki ticaretin para olarak değeri, 1952 de, 10,3 milyon pesos (bir orta Amerika pesosu bir Amerikan dolarına eşittir) olduğu halde, bu miktar 1960 da 32,7 milyona, 1965 de 136 milyona yükselmiştir. 1966 da 176 milyon pesosa ulaşan ticaret hacmi, 1967 yılında da artmağa devam etmiştir. 1967 nin ilk üç ayı zarfında bölge içi ticaretin para olarak değeri, bir önceki yılın

aynı dönemdeki miktardan 8,3 milyon fazlası ile, 41,7 milyon pesostur.

Son yılın ilk aylarına ilişkin olarak birkaç rakam vermek isterim. 1966 yılı Ocak/Eylül aylarında bölgedeki ülkeler arasındaki ticaretin para olarak değeri, daha önceki yılın aynı dönemindeki 95,8 milyon pesosa karşılık, 113,7 milyon pesostur. Söz konusu dokuz aylık dönem zarfında ticaretteki artış oranı, 1963/1966 yıllarına nisbetle, % 154 dür.

Dokuz aylık dönem zarfında gerçekleşen ticareti şu şekilde ayırmak mümkündür :

Gıda maddeleri	% 24,1
Kimyevî maddeler	% 15,3
Makine ve teçhizat	% 28,3
Çeşitli sınaî mamuller	% 18,1
Öteki ürünler	% 14,2.

Öteki ülkelerle olan ticaret.

Yukarıdaki rakamlar Orta Amerika'nın ticari gelişimini gayet güzel bir şekilde göstermektedir. Gerçekten, 1953 e kadar bölge içi mübadeleler çok sınırlı bir nitelik arz ettiği için, daha önce bu kadar geniş bir ticari faaliyet söz konusu değildi. Şimdi, entegrasyonun uluslararası sahadaki sonuçlarını inceleyelim.

1960 da 514,2 milyon pesos olan toplam ithalât, 1963 de 642,6 milyona, 1964 de 762,9 milyona ve 1965 de de 890,6 milyona (1960 fiyatlarıyla) ulaşmıştır.

1965 yılında en büyük yekûnu «ham maddeler ve metalik olmayan ara ürünler» tutmaktadır (248,7 milyon pesos). Bunları, 206,5 ve 124,4 milyon pesosa «dayanıklı olmayan tüketim malları» ve «sanayide kullanılan teçhizat» izlemektedir.

Unutulmaması gereken husus şudur ki, «dayanıklı olmayan tüketim malları»nı temsil eden 206,5 milyon pesosun 70,7 milyon pesosu, bölge içinde imal edilen mallara ilişkindir. Bu durum, söz konusu mamullerin % 34,2 sinin bizzat bölge içinden temin edilmekte olduğunu göstermektedir. Bunun sonucu olarak, teçhizat ve ara mamullerin toplam ithalât içindeki oranında önemli bir artış ve

tüketim malları oranında bir azalma ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan, ithal ikamesi gerçekleşmiş, yeni sınai faaliyetler ortaya çıkmış ve yeni iş sahaları açılmıştır.

Dış kaynaklarda değişiklik :

Ticaretin gelişmesiyle beraber bölgenin dış beslenme kaynaklarında da bir değişiklik ortaya çıkmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri bölgenin dış ticaretinde önemli bir yer işgal etmektedir. Fakat, öteki ülkelerle olan ticari muamelelerde de her sene dikkate değer bir artma müşahade edilmektedir. Amerika Birleşik Devletlerinden yapılan ithalât mutlak olarak artmasına rağmen, bu ithalâtın toplam ithalât içindeki oranı 1950 de % 70 iken 1964 de % 45 e düşmüştür. Bu olay, esas itibariyle, bölge içi ticaretin gelişmesiyle izah edilebilir. Pnömatik, ayakkabı, sabun, deterjan, pamuk ipliği, inşaat malzemesi ve hazır gıda maddeleri endüstrileri gibi mahalli endüstriler üretimlerini büyük ölçüde artırarak bölgenin ihtiyacını kısmen karşılayabilecek bir duruma gelmişlerdir. Öte yandan, öteki ülkelerin kuvvetli rekabetleri de söz konusudur.

Bu devletler arasında özellikle Avrupa Ekonomik Topluluğuna dahil olan ülkeleri ve Japonya'yı belirtmek gerekir. İstatistikler şunu göstermektedir ki, Orta Amerika devletlerinin Avrupa ekonomik Topluluğuna dahil olan ülkelere satın almış oldukları malların değeri, 1950 de 15 milyon dolar civarında olduğu halde, bu miktar 1964 de 131 milyon dolara yükselmiştir. Bu miktar toplam ithalâtın aşağı yukarı % 20 sidir. Japonya'dan yapılan ithalât da artmış olup, oranı % 1 den daha az iken, 1964 de % 6,4 e erişmiştir.

Ticaret üzerine tesir eden faktörler:

Ticari mübadeleyi bu yöne çevirebilmek için neler yapılmıştır? Bazı kimseler, son onbeş sene zarfında, 140 yıllık bir devrede görülmeyen olay ve değişikliklerin gerçekleşmesine şaşmaktadır.

Bu değişikliklerin gerçekleşmesinde birçok faktörün rolü vardır. Bunlar arasında, özellikle, coğrafi yakınlık, tarihi, politik, hukuki ve kültürel bağlar ve nihayet sayısız ortak menfaatler belirtilebilir. Hissedilir etkileri olmasına rağmen burada işaret etmediğim daha başka faktörler de söz konusudur. Fakat bunlar Orta Amerika için özel bir nitelik taşımamaktadır.

Orta Amerika ticaretinde görülen bu değişiklikler, her halde ticaretin liberasyona tabi tutulması ve entegrasyon programı içinde gümrük tarifelerinin ahenkleştirilmesi gayretlerinden doğmuştur.

Ticari mübadelelerde liberalizasyon ;

Orta Amerika ülkeleri arasında ticari mübadelelerin liberalizasyonu konusunda büyük bir gelişme müşahade edilmektedir. Bu konuda başlıca engeller uzaklaştırılmasına rağmen, henüz giderilmesi gereken daha birçok engel mevcuttur.

Liberasyon sistemine, 1951 Haziranında Lâtin Amerika Ekonomik Komisyonunun dördüncü toplantısında, Orta Amerika ülkelerinin menfaatlerini korumak bakımından söz konusu ülkelerin ekonomilerinin entegrasyonunu ve daha geniş bir piyasa kurulmasını hararetle destekleyen bir çözüm şeklinin benimsenmesiyle geçilmiştir.

Daha sonra, Orta Amerika ülkeleri Ekonomi Bakanlarının 1952 Ağustosunda yaptığı bir toplantı sonunda Orta Amerika berzalı ekonomik işbirliği Komitesi kurulmuştur. Bu Komite, karşılıklılık ve işbirliği esasına istinaden Orta Amerika ülkeleri ekonomilerinin tedricen birleştirilmesine ilişkin bir program hazırlanmasını karar altına almıştır. Komite, 1965 ocağındaki üçüncü toplantısında «sorunu önemli addettiğinden, çok taraflı bir andlaşma yoluyla Orta Amerika'da bir serbest mübadele bölgesinin kurulmasının hararetle desteklenmesini» kabul etmiştir.

Beş ülkenin hükümetleri, buna paralel olarak, 1951/1957 yılları arasında bazı iki taraflı andlaşmalar akdetmişlerdir. Bu müddet esnasında, ekonomik entegrasyona ilişkin birçok etüt ve anket gerçekleştirilmiş ve halen entegrasyonda önemli görevleri olan bazı bölgesel teşekküllerin tesisi kararlaştırılmıştır.

Orta Amerika'nın ekonomik entegrasyonuna ve serbest mübadeleye ilişkin olan çok taraflı Andlaşma, 1958 de imzalanmıştır. Buna göre, üye ülkeler, «âkit devletlerin tabii ürünleri ve Andlaşmaya eklenen listede belirtilen... toprakları üzerinde imal edilen malları» için aralarında bir serbest mübadele sistemi kurmak hususunda andlaşmaya varmışlardır. Üye ülkeler, bu sistemin Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren 10 yıl içinde karşılıklı müzakereler yolu ile gerçekleştirilmesini de kabul etmişlerdir.

Söz konusu müzakere usulü çok yavaş yürüdüğünden, El Salvador, Guatemala ve Honduras, Ocak 1960 da, yeni bir sistemin öngören bir ekonomik ortaklık Andlaşması imzalamışlardır. Gerçekten, bu Andlaşma, serbest mübadelenin genel bir rejim olması ve istisnaların ayrıca belirtilmesi esasını getirmektedir. Serbest mübadelenin tam bir şekilde gerçekleşmesi için de, beş senelik bir müddet öngörülmektedir.

Orta Amerika'nın ekonomik entegrasyonuna ilişkin genel Andlaşma 13 Aralık 1960 da imza edilmiştir. Bu Andlaşma, programın hukuki çerçevesini tesbit etmekte ve ekonomik entegrasyonun gerçekleşmesini sağlayacak başlıca müessese ve organları ihdas etme bakımından ayrıntılı hükümleri kapsamaktadır. Andlaşma, ayrıca programın amaçlarını eksiksiz ve açık bir şekilde belirtmektedir. Buna göre, âkit devletler menşeli bütün ürünlerin, geçici özel rejime konu teşkil eden ve azami beş yıllık bir müddet içinde otomatikman serbest mübadele rejimine katılacak olan Orta Amerika yeknesak gümrük nomanklotürü (NAUCA) supozisyonlarındaki % 20 istisna hariç olmak üzere, serbest mübadele rejimine tabi olacakları öngörülmektedir.

Andlaşmanın, liberalizasyon konusundaki kapsamı hakkında bir fikir sahibi olabilmek için, Ortaklık Andlaşması ile benimsenen esası geliştiren I, II, III, ve IV. maddelerini okumak yeterlidir. Bu maddelerden sonuncusu uyarınca, serbest mübadele rejiminin tesisi, rejimin istisnai hükümlere tabi olan 92 supozisyona da teşmil edilmesi suretiyle, Haziran 1966 da tamamlanmıştır. NAUCA'nın % 6,4 unu temsil eden 82 supozisyon da buna dahil edilmelidir.

Gümrük tarifelerinin ahenkleştirilmesi :

Orta Amerika ülkeleri için bir ortak gümrük tarifesi kabulüne ilişkin ön çalışmalar, 1952 de, Orta Amerika gümrük tarife nomanklatürünün (NAUCA) hazırlanması ile aynı zamanda başlamıştır.

Orta Amerika devletleri hükümetleri, 1958 de bir çok taraflı andlaşma ile NAUCA'yı benimsemek kararı almışlar ve «bir gümrük birliği yaratmak» hususundaki kesin niyetlerini açıkça belirtmişlerdir.

Orta Amerika ülkeleri, müteakip senenin 1 Eylülünde, ithalât-

taki vergi ve resimlerin ahenkleştirilmesini hedef tutan bir Andlaşma imzalamak suretiyle, bir ortak gümrük tarife politikası kabul etmişler ve bir yeknesak gümrük tarifesi tesisini karar altına almışlardır. Bu andlaşma ile, vergilerin ahenkleştirilmesini mümkün kılmak bakımından, beş senelik bir müddet öngörülmüş ve tarifenin temelini teşkil etmek üzere de NAUCA'nın muhafazası taahhüt edilmiştir.

Andlaşma, gümrük tarifelerinin ahenkleştirilmesini temin bakımından iki metod öngörmektedir. Birinci metod, (A) listesinde belirtilen bazı ürünler için doğrudan doğruya bir değer (aforo) kabul edilmesinden ibarettir. İkinci metod da, (B) listesinde gösterilen mallar için müterakki bir ahenkleştirme usulünün uygulanmasıdır.

Bugün için, Orta Amerika ülkeleri, bu Andlaşmadan sonra imzalanan bölgesel protokollar sayesinde, NAUCA supozisyonlarının % 98 den fazlasını ahenkleştirmeyi başarmışlar ve bazıları hakkında tekrar görüşme açılmasını tartışmaya bile başlamışlardır. Andlaşma, 32 supozisyonda belirtilen ürünler için — buradaki ürünlerden buğday, petrol ve petrol ürünleri, bazı tekstil maddeleri, otomobil ve öteki dayanıklı tüketim malları beş ülkenin toplam ithalâtının yaklaşık olarak % 18 ini temsil etmektedir —, henüz gerçekleşmiş değildir.

Şunu da belirtmek isterim ki, hâlen Orta Amerika'da, 16 Şubat 1965 de yürürlüğe giren ve gümrük tarifesinin uygulanmasını sağlayan ve kolaylaştıran yeknesak bir gümrük kanunu (CAUCA) mevcuttur.

Bir ortak ticari politikaya doğru;

Entegrasyon programının amaçlarından biri de, Ekonomik nitelik taşımayan uluslararası konferans ve toplantılarda belirtildiği gibi, bölgede bir ortak ticari politikanın tesbitidir.

SIECA ve Orta Amerika ekonomik entegrasyon Bankası, bir ortak ticari politika tesisi ve bunu gerçekleştirerek müesseselerin tesbiti bakımından gerekli incelemelere girişmiş bulunmaktadır.

(**) İthal edilen ürünlerin resmi değeri olup, gümrük vergilerinin miktarını hesaplamakta kullanılır.

Orta Amerika menşeli ürünlerin Orta Amerika'da ve öteki ülkelerde satış imkânlarına ilişkin incelemelerin yapılması bakımından çalışmalara başlanılmıştır. Orta Amerika menşeli ürünlerin ihracını desteklemek için bir bölgesel teşekkül kurulmasına ilişkin olan bir teklif halen incelenmektedir. Bu müessese karma şirket şeklinde organize edilebilecektir.

Ekonomik Konsey'in, San José (Costa Rica)'deki 7. mutad toplantısında (Ağustos 1967) kabul edilen 44 nolu kararı da önemlidir. Bu karar, Orta Amerika ülkeleri dış ticaret politikasını tesisle ve onu gerçekleştirmekle yükümlü olacak teşkilâtı ve bu politikanın dayanacağı genel ve özel esasların tesbitine ilişkin tedbirleri öngörmektedir.

Sonuç:

Buraya kadar verilen bilgilere dayanarak aşağıdaki sonuçlara ulaşmak mümkündür. Tamamlayıcı ve daha geniş bilgi için, öteki yayınlara, özellikle SIECA yayınlarına baş vurulabilir

1. Orta Amerika ekonomik entegrasyon programı, tamamen birleşmiş bir ekonomiye ulaşmak bakımından, bölgenin dengeli bir şekilde kalkınmasını destekleyen vasıtalarından biridir. Bu program, Costa Rico, El Salvador, Guatemala, Honduras ve Nicaragua'nın, politik, ekonomik ve kültürel alanlarda Orta Amerika birliğini gerçekleştirme gayretlerine dahildir. Orta Amerika Ekonomik Konseyi, Ağustos 1967 deki 7. mutad toplantısında, Panama'nın da Orta Amerika müşterek pazarına katılmasını kabul etmiştir. Panama'nın müşterek pazara katılması birkaç safhada gerçekleşecektir.

2. Orta Amerika ekonomik entegrasyonu, özel sektörün desteğinden, iştirakinden ve ilgisinden yararlanmaktadır. Mesuliyet, program çerçevesinde ihdas edilen ve kesin amaç ve politikalara uygun olarak düzenli bir şekilde görevlerini yürüten müessese ve organlarca deruhte edilmiştir.

3. Ekonomik entegrasyon çerçevesinde gümrük tarifelerinin ahenleştirilmesi ve serbest mübadele sistemi, Orta Amerika ülkelerinin kendi aralarındaki ve öteki ülkelerle olan ticaretin artması şeklinde ortaya çıkan olumlu bir sonuç doğurmuş bulunmaktadır.

4. Halen, ortak ticari politikanın temelini tesbit etmek ve bu

politikanın gerçekleştirilmesini sağlayacak müesseseleri kurma bakımından çalışmalar yapılmaktadır.

Sonuç olarak şunu belirtmek isterim ki, Orta Amerika'da sınıai ve zira politikaları dzenleştirmek imknını ekonomik yönden de arayacak olan bir program çerçevesinde işe girişmiş bulunuyoruz. Nihai amaç, Orta Amerika halkının, köylerdeki ve şehirlerdeki hayat seviyelerini yükseltmek bakımından en uygun imknlara kavuşabilmesidir. Ekonomik entegrasyonun gerçekleşmesini, tarihi sebeblere dayanarak istiyor değiliz. Söz konusu entegrasyonun, bütün ye ülkeler ve halkları için çok yararlı olduğuna inanmaktayız.